

■ Az *Ezeréjszaka* meséi. Az eredeti arab szöveg első teljes magyar fordítása. Fordította Prileszky Csilla. I. kötet: 1–143. éjszaka; II. kötet: 146–270. éjszaka; III. kötet: 271–461. éjszaka. Atlantisz, 1999, 2000. 3 x 2900 Ft

Mesés éjjelek

a „testi” szerelemről. A legkurtább mese, amely csupán féloldalmi, és a leghosszabb is, amely kisregény terjedelmű. A legkurtábban ráadásul Hárún ar-Rasid hímtagja a mese hőse, vagy inkább tárgya, a leghosszabban pedig ugyan egy csodálompás körül zajlik a történet, ám lényegében egészen másról van szó (nem a csodálompásról), és ha belemelegünk abba a játékba, amit az *Ezeréjszaka*t elemzők mindig eljajszolnak, hogy tudniillik fejszánk meg egy allegorikus történetet, akkor a megoldásban arról van szó, hogy bár bizonyos bűverejű kellek birtokában könnyűnek tűnik a szerelem megkaparintása, a látszat csal, mert lám, az öreg varázsló, legyem bármilyen ravasz és hatalmas, valódi „kellek” híján képtelen a szerelmet elnyerni.

A nagy Mesélés maga is egy hétéjszait szerelni együtltét „formáját” (allegóriáját) követi. Ez az, ami az első teljes magyar változatban leginkább szembetűnik. Egyrészt a közhelyektől verseknek köszönhetően szaggatottá, zilálttá válik a szöveg; a versek másképp mesélnek, megszakítják a mesélés menetét, késleltetik a megoldást. Megszakítások amúgy is vannak a mesélés idejében. Seherezádé, vagyis mostantól Sahrazád meg-megtorpan, fel-

virrad a hajnal, s a mese csak másnap este folytatódik. Olykor egészen rövid mesélés, a szövegben tizenöt-húsz sor után megvirrad, de hát képzelné lehet, hogy a szerelem e túlfűtött közegében Sahrazád sok mindent szavak nélkül is elmesél, bizonyos jeleneteket eltancolhat, bevonhatja nővérét, Dunjázdot is, illetve a mesét hallgató Sahrijár királyt. A kiterők is a meséhez tartoznak. Miként a mesélő kezete is... Sahrijár király minden éjszaka szűzzel hál, akit reggelre kelvén, egy különös háterű bosszú következményeképp megölet. S már csak a vezír lánya maradt; ő ellenben elhatározta, valamit tesz a dolog ellen. És miután a királlyal hál, elkezd egy mesét, és amikor a királynak indulnia kell a dívánba, nem fejezi be; a király kíváncsi a folytatásra, ha majd a mese véget ér, akkor fogja lefejeztetni a lányt, ezt gondolja. De Sahrazád okos mesélő, és végül is a mesemondás technikájának legfontosabb attribútuma, hogy az érdeklődés kitarson a következő folytatásig. Ölelkeznek, majd mese, majd ismét ölelkeznek, majd elaludnak, vagy mesélnek, vagy előbb mesélnek, majd elaludnak, majd szerelmeskednek, majd mesélnek... A király nappal hivatalos országgyűveget intéz, Sahrazád

pihen és széptekszik, és kigondolja, hogyan folytassa meséjét.

Nem véletlen tehát, hogy mindennek középpontjában a szerelem áll, nem véletlen továbbá, hogy egyik történet a másikból és a másikba ágazik, és hogy amikor már majdnem befejeződne, hirtelen kinő belőle egy újabb mese, amely felfokozza az érdeklődésünket. Valamiképpen a felkelő és a lenyugvó Nap, a test Napként feltámadó és lenyugvó vágyai kanyargják a mese fonálát.

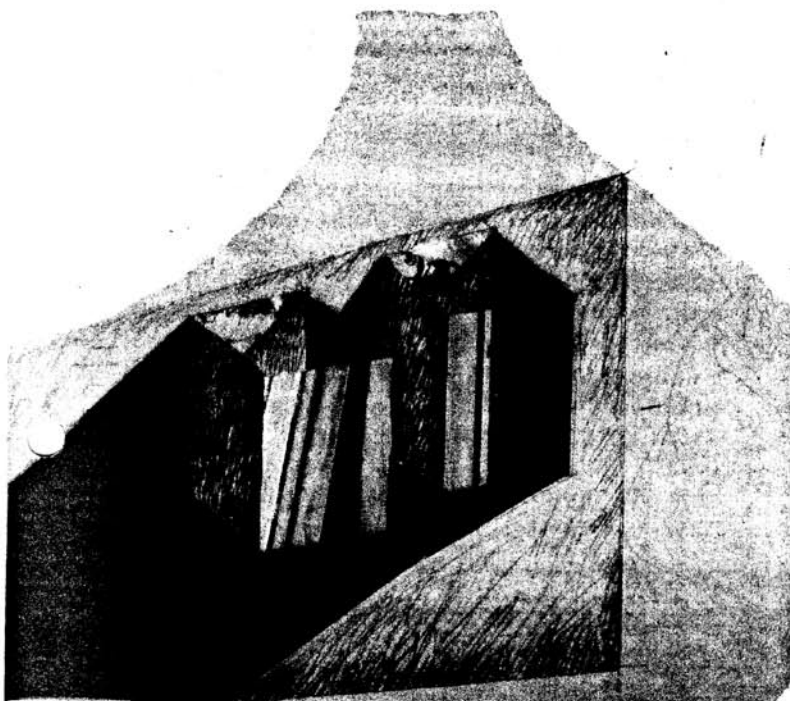
Ha számításba vesszük, hol hangzanak el ezek a mesék, milyen környezetben, miféle hagyományban, akkor nem csupán azt érthetjük meg, hogy e burjánzás semmiképp nem szokatlan dolog (hindu, perzsa, arab meséknek, regéknek, elbeszéléseknek, szövegeknek) soha nem volt természetük a szűkszávság), hanem azt is jobban érteni fogjuk, hogy végül is miért maradt életben, északról északra Sahrazád: a mesemondók tiszteletéről akáki meggyőződhet, aki mondjuk kimegy egy európaiak által is látogatható marokkói piacra, hivatásos mesemondókat fog látni, akiket a legnagyobb áhítattal ül körül, sokszor egy egész, ünneplőbe öltözött család.

Az *Ezeréjszaka*-gyűjtemények között nem egy a pornográfia határát súrolja (átlépi). A Charles Madrus-féle hírhedt francia változatot maga Borges is dicsőrelog említi. A magyar olvasó előtt is ismert ez a változat, ugyanis a húszas években magyar fordítása is megjelent, és még a hetvenes években is úgy járt kézzel a kézre, miként mondjuk a másik nagy padalatti olvasmány, a frickán (Fritz Kahn). Nyilvánvaló, hogy minden változatnak értelme van, ha értéket képvisel, és értéket képvisel, ha az értelemezhez szól, márpedig a szerelem és a pornográfia viszonyának tisztázása nem értelmetlen feladat. Hogy mit kerit körül az *Ezeréjszaka*, ahhoz a háttérrel kell ismernünk; „elképesztő hamisítás” csak ott van, ahol van lenyűgöző eredeti. De mi történi, ha az eredeti maga is egy változatként van nyilvántartva? Akár a Madrus-ból készült magyar változat is elfogadható, amennyiben megőríti a magyar olvasóját, s ha épp a pornográfia nyelvén, hát a pornográfia nyelvén beszél a szerelem titkairól. (Ami nem igazán sikerült neki, túl költői, lílán költői, elvont, hiányzik belőle az, amit ez a mai, Prileszky Csilla-féle korszerű fordítás megmutat: a szöveg, a nyelv realizmusa.) De lépjünk ki a zárójelből: a mostani fordítás tökéletesnek tűnik. Jóllehet az olvasó nem tudja ellenőrizni, hogy ténylegesen a teljesnek tekintett arab szöveget tolmácsolja, hogy megfelel a szöveg-hűség követelményének, ellenben azt már könnyen eldöntheti: hatásos, árnyaltan poétikus, pontos magyar szöveggel találkozott-e. Az elemény természetesen általános érvényű, és amennyiben Sahrazád megszólal magyarul, az magyar irodalmi esemény lesz. Csak sejtethető, mit ad a kortárs irodalomnak, mert bizonyára lesznek frók, akiket közvetlenül megihletnek ezek a mesék, és lesznek, akiket csupán felrisszt a forrásvíz, mielőtt új munkák megírásához kezdenének...

A változatokról még annyit, hogy megleltük arról is árukkodik, mennyi „szennyezés” van a mesékben. A mesemondók mindennapi viselkedésükön (miként a népköltés). Junán király vezírének történetéről kezdve a hasisevő történetén át ’Alá ad-Din történetéig filmszerűen aprólékos képet kapunk a korról, ahogy mondani szokták, realista regények és novellák tucaival találkozzunk. Nem mellékes, hogy mindezek ellenére az *Éjszakának* a kanonizált arab irodalomban alig van értéke, az arab percepcióban lyuk van a helyén, tudniillik az emelkedett arab nyelven született művek messze máshol találhatók. Talán olvasni volna az arabban az *Ezeréjszaka* magyarban... Aligha lehet példát mondani. De nem is ez a lényeges. (És az sem tűnik fontos kérdésként, hogy ismernünk kellene-e a kanonizált arab irodalmat, hiszen az *Ezeréjszaka* talán soha nem volt köze hozzá.) Ha megnézzük az indító kerettörténetet, az maga a valóság, a valóságos világ, egy érvényben lévő tömegideológia „bölcsességével”, amely nagyjából azt tartja a szerelemről, hogy minden nő megcsalja az urát, hogy a létrinek kell okosabbnak lennie, és az asszonyt néha egyba-főbe kell verni, jelezve, hogy a természet koronája mindenképpen a férfi. Hímorozásán és szűzes őszta, egy személyben. A teremtés koronája és köldöke. Aztán elkezdődik a történet, a lányról, aki mesélni kezd, és öleléstől ölelésig tart meséje, és ebből az öleléstől, kavargó párból kel életre a valódi mese, amely immár mentes az ideológiától, a tömeges aforizmától, ez már valami titkos, csupán sejtethető, érezhető igazságról, megpillantható, ám megragadhatatlan valóságról, körvonalatlan, ám hús-vér világgró beszél. Valóban arról, hogy a testek egymáshoz illők között egymáshoz megérzése és szerelm csilolja a titkok megleletit, ahogyan a csodálompás dörzsölésével elpattan a dzsin, amely nem minden hatalom ugyan, de minden hatalmat érzékel. A szerelem és a pornográfia, de talán inkább az erotika átédik egymást, akárcsak mondjuk a *Mahábhárida*, a *Sahnámé* történetei áfolynak a *Kámaszutrába* meg az *Illatos kertbe*, miközben a valódi átfedés az jelenti, hogy a különböző „kellekkel” érzékelhető titkok fedték egymást. Egy lány él a világ túlfelén, és minden sejtje arra vár, arra a teremtményre, rá, aki itt élék, a világnak „ezen” a felén. A testek kölcsönvonzása elvezet valamire, ami eddig nem volt. Szó és test. A világ hatmillióártszoros változatossága és különfélése megécsesek áthidalható valamiről csodás találkozásról, amely a test titkos rekeszeiben meg van írva évezredek óta.

U.i.: Baj történt: egy-egy szóról olykor lemaradt egy k betű (költő helyén ölt van), néha ő helyett o szerepel (hintő helyén hinto), néha i helyett í (ilymód helyén ílymód). Egy ilyen gyönyörű könyvben...

Láng Zsolt

Szikora Tamás munkája